

Vallonia pulchella en Vallonia excentrica

door G.Mandahl-Barth

(vertaling uit het Deens van de paragraaf "V.pulchella og V.excentrica" in hoofdstuk 3 van "Danske landsnegle" in FLORA OG FAUNA, 1950, pp 81-97, 7 figs.; publicatie met toestemming van de auteur).

Vallonia pulchella en V.excentrica zijn ten opzichte van de gladde vorm van V.costata altijd te herkennen aan het rechte verloop van de laatste omgang bij de mondrand (bij zijdelings aanzicht, zoals de tekeningen op blz.92, fig.7 illustreren.- J.K.) en aan de gladde embryonale schelp. Moeilijker is het echter, V.pulchella en V.excentrica uit elkaar te houden. Dit komt niet zo zeer doordat er geen duidelijke verschillen zouden zijn, doch veeleer door hun geringe grootte. Indien zij even groot waren als bijvoorbeeld onze Cepaea-soorten, zou de onderscheiding nauwelijks meer moeilijkheden opleveren dan bij deze. Met een goede loupe, of beter nog met een binoculair microscoop, is het intussen, zodra men het kenmerkende van beide soorten heeft ontdekt, niet zo moeilijk.

De beste kenmerken zijn de vorm van de mondrand en de navel. Bij V.pulchella neemt de laatste omgang regelmatig in breedte toe en is de mondrand scherp en breed omgebogen; bij V.excentrica daarentegen is de laatste omgang niet eerder verwijdt dan vlak bij de mondopening, de mondrand is niet of zeer weinig omgebogen, vertoont echter wel een verdikking zoals te zien is aan de schematische doorsnede van de mondrand op fig.7. De navel van V.pulchella heeft van het begin tot het eind de vorm van een regelmatige spiraal; bij V.excentrica daarentegen begint hij regelmatig, doch verwijdt hij zich even voor de mondopening, waardoor het binnenste gedeelte excentrisch komt te liggen. Deze verwijding is een gevolg van het feit, dat de laatste omgang naar de mondopening toe niet de spiraal van de winding volgt, maar rechter wordt, hetgeen te zien is aan de bovenzijde van de schelp. Van boven af gezien is V.pulchella bijna cirkelrond, terwijl V.excentrica duidelijk ovaal is.

De sculptuur van beide soorten is dikwijls volkomen gelijk. In veel gevallen echter is de schelp van V.excentrica gladder dan die van V.pulchella, welke, onder de loupe gezien, altijd fijn en enigszins onregelmatig gestreept is. Verder is V.excentrica meer grijswit en kalkachtig dan de enigermate doorschijnende en geelachtige V.pulchella.

De gemiddelde schelpbreedte van 54 exemplaren van V.pulchella van zeven verschillende localiteiten op Sjaelland, Samsø en Als bedraagt 2,45 mm, en van 162 exemplaren van V.excentrica afkomstig van dertig localiteiten op Sjaelland, Samsø, Tasinge, Hirtsholmene en Jylland 2,27 mm.

Een ander verschil tussen de twee soorten ligt in het aantal omgangen. V.pulchella heeft als regel $3\frac{1}{2}$ omgang, terwijl V.excentrica normaliter een kwart omgang minder heeft. Dit blijkt uit de eerste kromming van de embryonale sutuur, die bij V.pulchella van de mondopening af wijst, terwijl zij bij V.excentrica juist er naar toe wijst. Helaas is dit kenmerk niet 100% betrouwbaar, afhankelijk als het is van de omstandigheden waarin de dieren zijn opgegroeid. Indien deze zeer gunstig waren voor V.excentrica, dan wordt zij iets groter (ca een achtste omgang), en dan wijst de eerste sutuurbocht niet naar de mondopening maar opzij. Wanneer zij daarentegen ongunstig waren voor V.pulchella, dan blijft de schelp iets kleiner (ca een achtste omgang) en wijst de eerste sutuurbocht niet van de mondopening af doch eveneens opzij. In beide gevallen dus precies tussen de voor deze soorten normale verhouding in.

In ons land (nl Denemarken.- J.K.) vindt men de twee soorten in den regel niet te zamen. V.pulchella verzamelde ik steeds in vochtige, dikwijls zelfs drassige localiteiten, voornamelijk in moerassen, waar zij bij voorkeur zit aan de onderkant van half vergane takken en stukken hout, vaak in gezelschap van Zonitoides nitidus, Vitrea crystallina en Vertigo antivertigo. In tegenstelling daarmee wordt V.excentrica doorgaans gevonden in droge of zeer droge vindplaatsen, veelal in gezelschap van Pupilla muscorum. Zij schijnt, meer dan onze andere Vallonia-soorten, open terrein te verkiezen, en komt zeer talrijk voor op onze stranden en strandhellingen. Ook leeft zij op verscheidene Deense eilandjes (Hirtsholmene en Graesholmen, Vejrsø en Saltholmen). In het binnenland schijnt zij zeldzamer te zijn.

Enkele malen heb ik de twee soorten te zamen gevonden. Dat was bijvoorbeeld het geval bij een bronnetje aan de strandhelling bij Als Sønderskov en in een klein moeras bij Tranebjerg op Samsø. In Noord-Amerika schijnen zij vaker samen voor te komen (Pilsbry, 1948), wat er op wijst dat zij soortelijk verschillend zijn. Te oordelen naar de situatie in Denemarken, zou het voor de hand liggen ze als oecologische rassen van dezelfde soort te beschouwen, vooral omdat V.excentrica in vochtiger localiteiten niet zo karakteristiek ontwikkeld is als in drogere, zonder dat men kan spreken van echte tussenvormen. Het feit evenwel, dat beide vormen wijd verspreid zijn in Europa en Noord-Amerika, is een aanduiding dat zij verschillend van soort zijn.

Hubendick heeft onlangs (1950) gemeend statistisch te kunnen bewijzen, dat V.excentrica en V.pulchella tot de zelfde soort behoren. Zijn argumentatie is evenwel weinig overtuigend, ten eerste omdat hij er van is uit gegaan, dat zijn materiaal goed was gedetermineerd, hetgeen lang niet zeker is; ten tweede, omdat hij onvoldoende aandacht heeft geschonken aan het belangrijkste kenmerk: het verschil in vorm van de mondrand. Verder is het zeer waarschijnlijk, dat hij met gemengde populaties te doen heeft gehad. In een van de door Hubendick genoemde localiteiten, namelijk Kristineberg, heb ik de twee soorten te zamen gevonden.